

ТИПИ ЛЕКСИЧНИХ ЕКСПРЕСИВІВ В ІДІОЛЕКТІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

Стаття присвячена аналізу типів лексичних експресивів, які функціонують в ідіолекті Олесь Гончара. Установлено, що в мовотворчості письменника функціонально-семантична категорія експресивності репрезентована денотативно-конотативним, конотативним та образно-конотативним типами лексичних експресивів. У складі експресивів із образно-конотативним типом лексичної експресивності виокремлено три групи: 1) оказіональні слова; 2) лексичні одиниці з актуалізованими в контексті узуальними емотивно-оцінними значеннєвими планами; 3) метафоризовані (семантично похідні) лексичні одиниці, що постали центрами індивідуально-авторських тропеїчних структур. З'ясовано, що в ідіолекті Олесь Гончара домінують лексичні одиниці з конотативним та образно-конотативним типами експресивності.

Ключові слова: експресивність, типи лексичних експресивів, макрокомпонент, семантика, ідіолект, Олесь Гончар.

The article is devoted to the analysis of lexical expressions' types in the idiolect of Oles Honchar. It was established that in the ideology of Oles Honchar, the functional-semantic category of expressiveness is represented by denotative-connotative, connotative, and figuratively-conotative types of lexical expressions. In the composition of expressions with the figurative-connotative type of lexical expressiveness, three groups are distinguished: 1) occasional words; 2) lexical units with actualized in the context of the visual and emotional sensory plans; 3) metaphORIZED (semantically derivative) lexical units that emerged as the centers of individual author's tropical structures. It is revealed that lexical units with connotative and figuratively-connotative types of expressiveness dominate in the idiolect of Oles Honchar.

Key words: expressiveness, types of lexical expressions, macrocomponent, semantics, idiolect, Oles Honchar.

Експресивну лексику української мови традиційно виокремлюють на тлі власне номінативної (нейтральної). Обидва виразно відмінні пласти (нейтральний і експресивний) функціонують і розвиваються не ізольовано, а в тісних

взаємозв'язках, оскільки вони входять до лексичної системи однієї мови й репрезентують дві рівноправні її підсистеми.

Лексичні експресивні засоби художніх текстів позначені духовно-естетичними, емотивно-оцінними та низкою інших різнопланових засадничих інтенцій мовців. У семантиці експресивних лексичних одиниць знаходять відображення фрагменти зовнішнього світу, середовища, у якому перебувають адресант і адресат, і світу внутрішнього, об'єктивованого через «потенційну конотаційну багатозначність мовних одиниць: у тексті реалізується одне із значень» [Єрмоленко 2005: 119].

До лексичного експресивного фонду зараховують насамперед одиниці, належні до емотивно-оцінних лексико-граматичних класів; контекстні вживання, пов'язані з відходом від стандартів та стереотипів, зорієнтовані на несподівані асоціації, мовну гру; ключові лексеми деяких художніх творів, що формують текстові категорії (ідеологеми, аксіологеми, контекстеми тощо). Мовознавці акцентують на понятті «індивідуальний стиль», що часто функціонує як абсолютний синонім до дефініції «ідіолект»: «Стиль індивідуальний, ідіолект – сукупність мовно-виражальних засобів, які виконують естетичну функцію і вирізняють мову окремого письменника з-поміж інших; своєрідність мови окремого індивіда. Це поняття насамперед стосується стилю майстра слова, письменника. Стиль індивідуальний залежить від творчої індивідуальності автора, його світосприймання та світовідчуття, ставлення до явищ навколишньої дійсності та оцінки їх» [Єрмоленко 2007: 676]. Аналіз індивідуального стилю (ідіолекту) ґрунтується на роботі з текстами, «у яких реалізована мовна діяльність носія ідіолекту, та моделювання мовного довілля, яке впливало (могло впливати) на досліджуване індивідуальне мовлення та формування рис тексту» [Гриценко 2007: 16].

Сутність і специфіку лексичних експресивів у художньому тексті визначає низка чинників: 1) психоповедінкові архетипи, що об'єктивують узагальнені риси української ментальності, гумористично-іронічне ставлення автора тексту до себе та фрагментів довілля; 2) дещо обмежена сфера використання –

усне розмовне мовлення, якому притаманні такі ознаки, як невимушеність, виразність, емоційність, оцінність, суб'єктивність, динамічність, спонтанність, ситуативна зумовленість, відповідні просодичні вияви, а також жести й міміка; 3) сфера комунікації – неофіційне спілкування персонажів, яке дозволяє вживання емотивно-оцінної, образної лексики позитивного або негативного значеннєвого плану; 4) характер мовлення – емоційне висловлення, що експлікує комунікативні наміри адресанта (автора), його почуттєві стани й реакції, прагнення вплинути на адресата (читача), передати ставлення до нього та предмета мовлення (ситуацій, стану речей тощо); 5) тональність (емоційна аура) тексту (висловлення) – ласкава, урочиста (піднесена), співчутлива, схвальна, шаноблива, поблажлива, вибаглива, милостива, зверхня (погордлива), нешаноблива, іронічна, ущиплива, лайлива, нищівна (знущальна), зневажлива, презирлива тощо; 6) соціальний статус комунікантів (персонажів) – вік, освіченість, рівень культури, вихованість, толерантність тощо [Бойко 2005: 487].

Творчість Олесея Гончара належить до надбань світової літератури і визначних явищ в історії української літературної мови, одного з етапів її становлення, утвердження, розвитку та збагачення. Індивідуальний стиль, життєвий і творчий шлях видатного письменника, державного і громадського діяча, великого патріота України, неперевершеного стиліста – Олесея Гончара – був об'єктом різноаспектного, всебічного й ґрунтовного вивчення численних лінгвістичних і літературознавчих студій. Мовознавці акцентують на індивідуально-авторській об'єктивації естетичної функції художнього тексту, виявляючи естетичний потенціал мовистилію Олесея Гончара; самотутність його мовомислення, риси виразності, образності та шляхи реалізації експресивних кореляцій різнорівневих виражально-зображальних засобів [Єрмоленко, Сологуб, Ожигова 2008]. У полі зору дослідників перебували особливості мовного світу Олесея Гончара (Н. М. Сологуб), питання аналізу позасловникової лексики мови творів письменника (С. І. Головащук), відомі праці про глибини поетики окремих романів Олесея Гончара

(П. Ю. Гриценко) та спроби проникнути до творчої майстерні художника слова (Г. М. Колесник). Здійснено характеристику наративного дискурсу малої прози письменника (Л. Козакова), проаналізовано мовностилістичні особливості фронткових поезій (О. П. Калашник), простежено стилістичний ракурс функціонування загальномовної та індивідуально-авторської фразеології (Л. Ф. Щербачук) та ін.

До актуальних проблем сучасного мовознавства належить виявлення й аналіз типів лексичних експресивів, що репрезентують індивідуально-авторську мовну картину світу, входять до складників її часпросторового континууму, увиразнюють експресивний потенціал белетристичного стилю загалом та ідіостильової системи образних засобів художньої мови Олесь Гончара зокрема. Лексичні експресиви об'єктивують авторську мовотворчість, відбивають її національно-культурні, соціальні, аксіологічні, психічні виміри, актуалізують семантико-стилістичний, виразально-зображальний потенціал ідіолекту автора.

Вивчення типів лексичних експресивів у художніх текстах спирається на низку методологічних принципів, ураховує доцільність і важливість використання чотирьох підходів – семантичного, прагматичного, стилістичного та функціонального. Основною підвалиною експресивності конкретної лексичної одиниці є складники її семантичної структури – макрокомпоненти, що об'єктивують емотивно-аксіологічні семантичні плани й слугують стимулами реакції на зовнішні чи внутрішні впливи, почуттєві вияви комунікантів. Семантична структура лексичного експресива – це своєрідна модель, до складу якої входять макрокомпоненти і компоненти (семи).

Грамматичний і денотативно-сигніфікативний макрокомпоненти належать до базових, обов'язкових для семантичної структури повнозначного слова (номінативного знака). Вони становлять систему взаємопов'язаних компонентів (сем) – категорійних, лексико-грамматичних та власне лексичних. Усі інші макрокомпоненти (конотативний та образний) мають статус факультативних. Проте в семантичній структурі конкретної лексеми згадувана ієрархія

може кардинально порушуватися, модифікуватися. У такому разі необлігаторні макрокомпоненти актуалізуються, виходять на перший план і займають позицію ядра семеми. Нейтральні лексеми традиційно виконують номінативну функцію, підлягають класифікації на основі денотативно-сигніфікативного макрокомпонента значення й лише в спеціально організованих контекстах можуть змінювати свій статус, ставати експресивно маркованими, а отже, і протиставлятися нейтральним одиницям. М. М. Бахтін зауважував: «...емоція, оцінка, експресія не властиві слову мови й народжуються тільки в процесі його живого вживання в конкретному висловленні» [Бахтин 1979: 266]. Контекстуальна експресивність є адгерентною, тобто зумовленою впливом значенневих планів сусідніх лексичних одиниць. Набути статусу адгерентної експресивності може фактично будь-яка одиниця лексичної системи. Водночас в українській мові наявний порівняно нечисленний клас лексем, експресивність яких не залежить від умов функціонування, зв'язків із сусідніми одиницями, ситуацією, контекстом тощо. Такі лексеми є системно-експресивними, а їхня експресивність – інгерентною, внутрішньою.

В ідіолекті Олеся Гончара активно функціонують обидва загдувані класи експресивів. До складу одного з них належать лексеми з інгерентним типом експресивності. Це здебільшого загальнооцінні експресивні іменники, прикметники (1) та дієслова із домінувальною семою 'інтенсивність' (2), напр.: 1) – *Показуха!* – випалив інвалід. – *Отаких розмірів грязевідстійник прилаштували нам над головою* [Гончар, 6: 373]; *...він чув від людей про Єльчине життя, – розважне, добре слово про неї чув...* [Гончар, 7: 233]; *Нестерпне створіння! І яка диявольська настійливість у досягненні своєї мети!* [Гончар, 6: 88]; 2) *Машини шугали по трасі сюди й туди...* [Гончар, 6: 318]; *...побрів у свій куток, вишнупився в якусь схему, потім став з брязкотом ритися серед свого радіомотлоху...* [Гончар, 5: 84]; *...ще сонячний удар трахне, впаде хрестом серед двору...* [Гончар, 7: 124].

Інший різновид репрезентують лексичні одиниці з адгерентним типом експресивності, яка зумовлена

контекстними умовами, впливом значенневих планів інших одиниць, напр.: – *Чого ж це я, татуню, будяк?* – *Будяк як є.* – *Будяк до старості цвіте...* *Це ж я вас, батя, цитую* [Гончар, 5: 103]; *Кабінетна душа, ти ж ніколи керма в руках не тримав* [Гончар, 7: 295]; *Смійтеся, смійтеся. А мені не до сміху, коли йдеш, а воно, пацяня яке-небудь, з першої полочки причастилося і чіпляється до людей* [Гончар, 7: 13].

Виокремлення типів лексичних експресивів можливе внаслідок заглиблення в семантику експресивного слова, оскільки важливо визначити роль і позицію кожного макрокомпонента як джерела і основи окремого типу лексичної експресивності. Підґрунтям експресивності лексичних одиниць є складники їхніх семантичних структур – макрокомпоненти. Концептуально важливим і домінантним із-поміж них є конотативний макрокомпонент, основу якого виформовують актуалізовані емотивний і оцінний компоненти.

1. Перший тип лексичних експресивів – денотативно-конотативний. Він репрезентований лексемами, що номінують виразні, специфічні й нетипові ознаки денотатів, виокремлюючи їх із-поміж нормативних. Останні мають нейтральні найменування, їхні значення закріплені в загальномовних словниках. Специфічні риси слугують стимулами емотивно-оцінних реакцій суб'єктів комунікації, передбачають наявність індивідуальних номінацій, напр.: *Душа задубіла, стала як шкура на колгоспній клячі – вже ніякого болю не відчуває!..* [Гончар, 7: 232]. Експресив-росіянізм *кляча (шкана)* у своїй семантичній структурі містить семи 'заморений', 'слабосилий', 'худий' (кінь), що слугують позамовними чинниками експресивності. В іншому прикладі експресивність лексеми *халупа* об'єктивована також її денотативно-сигніфікативним змістом, що свідчить про особливість житлової будівлі та її специфічні ознаки: 'невелика', 'убога', 'злиденна', 'занедбана' тощо: *Туляться попід скелями нужденні халупи рибалок* [Гончар, 6: 338]. Отже, в ідіології митця функціонує група лексичних одиниць, експресивність яких ґрунтується на нетипових ознаках, рисах денотатів. Її можна кваліфікувати як денотативно-

конотативну, оскільки джерелом її виникнення є специфічний денотат.

2. Другий тип лексичних експресивів – конотативний. Він представлений лексемами, експресивність яких зумовлена емотивно-оцінною семантикою як виявом суб'єктивного ставлення до позначуваного. Простежено домінування конотативного макрокомпонента, де важливу роль відіграють такі складники, як 'емотивність' та 'оцінність', що передбачає якнайактивнішу участь людського чинника в моделюванні, структуруванні та інтерпретації фрагментів індивідуально-авторської концептосфери. Семантика експресивів-конотативів також поєднує денотативний і конотативний макрокомпоненти, проте пріоритетні позиції належать конотації, яка структурує емотивно-оцінне ставлення суб'єкта кваліфікації до іншого суб'єкта чи об'єкта оцінювання, напр.: – *Що я бачив? У житті своєму крашанки не з'їв! – Бідолаха, крашанки він не з'їв, – глузливо промовив молодий ополченець* [Гончар, 4: 258]; *Біденька! У папи-мами ще спала б, у постельці виніжувалась, а тут до схід сонця, бач, на ногах, разом з нами, варварами* [Гончар, 5: 212]; *...дама була ніби одягнута в якусь службову ласкавість* [Гончар, 5: 324]; *Це його [Уралова], білявого, аж рудого, вона [Галя] називала чорнобривчиком* [Гончар, 5: 245]; – *Що за хлюст? Вовчобілетник? Чого примазався до чесних людей? – напустився він на хлопця* [Гончар, 2: 73]; *...хотів знати, чого такий сумний цей манюній: – Свободоньки закортіло, еге ж?* [Гончар, 5: 309]; *Знає, шибеник, яка й пісня Тоні найбільше до вподоби, – докинув Корній* [Гончар, 5: 17]. В останньому прикладі узуальний експресив *шибеник* (2. розм. Бешкетник) нейтралізує негативнооцінні семи й у межах висловлення виформовує протилежні – позитивнооцінні контекстуальні, передаючи захоплення персонажа кмітливостю хлопця. Такі емотивно-оцінні модифікації суголосні з текстом роману в новелах Олеса Гончара «Тронка», де Віталік Рясний – цілком позитивний персонаж. До експресивів-конотативів належить переважна більшість лексем із суфіксами суб'єктивної оцінки (мейоративи та пейоративи), «ласкаві» та лайливі слова, що слугують для характеристики персонажів, кваліфікації

осіб, предметів, явищ, якостей, дій тощо. В основі емотивно маркованої оцінки лежать не логічні (раціональні) висновки, а синтезовані емоції, почуття, інтенції комунікантів, суб'єктів оцінювання. Отже, лексеми з конотативним типом експресивності в ідіолекті автора насамперед експлікують емоційні стани й емоційні реакції персонажів, вербалізують їхнє суб'єктивне позитивне / негативне ставлення, оцінювання один одного чи відтворюваних фрагментів довкілля. Обидва типи лексичних експресивів належать до зразків інгерентної експресивності, вони входять до складу системних (загальнономовних) експресивів.

3. Третій тип лексичних експресивів – образно-конотативний. Його репрезентують лексичні одиниці трьох груп: а) okazіональні слова (індивідуально-авторські неологізми), що мають значний експресивний потенціал у певному контексті й об'єктивують інгерентну експресивність. Неологізми-оказіоналізми належать до одиниць обмеженого використання, їхня експресивність базується на основі емотивно-оцінних значенневих планів і таких додаткових ознак, як специфічність і ненормативність, функціональна обмеженість, зв'язок із контекстом та акцентування уваги насамперед на формі слова, напр.: *Ти, – звернувся він [садівник] до Данька, – вже й так маєш право до понеділка гуляти, а тебе [Валерику], вовчобілетнику, я візьму сюди, собі на поміч...* [Гончар, 2: 120]; *Тепер з такими жартами треба обережніше, застеріг Штепа і, одвернувшись од двірника, продовжував стишеним голосом: – Справжня шпигуноманія по місту [Гончар, 4: 38]; – Бач, уже викуклюється. – Гей, дівко! – Що ти все гійкаєш на неї, – захистив батько свою улюбленичку [Тоню] [Гончар, 5: 18]; ...раптом зцаніє чоловік!.. Зцаніти, зсатаніти йому недовго...* [Гончар, 7: 413], *смішняки, юшкоїди, невгамовець, дезертирня, радіомотлох, зітхальниця-рецензентка, каламут, сміхун, забавляка, хлопець-русочуб* та ін. В ідіолекті Олесея Гончара експресивні можливості словотвірних okazіоналізмів дещо збіднені, їхня образна семантика обмежена оригінальністю внутрішньої форми; б) актуалізовані в контексті узуальні емотивно-оцінні лексико-семантичні варіанти, в яких

інтенції особи (соціуму) локалізовані лише в похідних образних (зазвичай метафоричних) значеннях. Ключовим об'єктиватором емотивно-оцінних семантичних планів слугує контекст. Він виявляє актуалізовані автором почуттєві стани персонажів крізь призму національно маркованих образних стереотипів, зафіксованих у тлумачних словниках із ремаркою *перен.*, напр.: *Ще більш витягся вгору – ходяча верства* [Гончар, 6: 73] – *верства* (3. перен.); *Тож краще, мабуть, буде повестись перед комісією на вже випробуваний манір – покірненьким телятком, ангелочком: комісії люблять, щоб перед ними стелився, щоб аж погладити себе дав* [Гончар, 5: 324] – *телятко* (2. перен), *ангелочок* (2. перен); *Найкращим дипломатом поміж нас в напружених ситуаціях виявляє себе Ліда* [Гончар, 7: 419] – *дипломат* (2. перен); *Тут вистачить і на вашу жінку, і на ваших діток, і на всеньких родаків, хоч їх у вас – батальйон!* [Гончар, 1: 166] – *батальйон* (2. перен); *А навкруги ніч, пожежі, війна, село кипить у гвалтах, в крові* [Гончар, 6: 228] – *кипіти* (5. перен.); в) найбільший експресивний потенціал виявляють лексеми, що постають центрами індивідуально-авторських тропеїчних структур. Такі okazіональні перенесення породжують безліч додаткових асоціацій у зв'язку з актуалізацією периферійних сем. Контекстуальна експресивність вибудовується за своїми внутрішніми законами: шляхом помітної модифікації семантики лексичної одиниці, оновлення й розширення її сполучуваності, уведення в царину індивідуального, нетрадиційного, самобутнього, скерованого на образні, емотивно-оцінні характеристики тощо, напр.: *Вихор був, вихор і є, – всміхається Ліна подрузі навздогін* [Гончар, 5: 139]; *Деся там моя комашня мене жде, – згадала вона про дитсадок* [Гончар, 6: 91]; *Хоче він, мовляв, ще внуків побачити. Щоб не зостався без насіння рід* [Гончар, 7: 143]; – *Тату! – але батько тільки цитьнув, як кошеняті, і знову дав волю своїм громам-блискавицям...* [Гончар, 7: 138]; *Вони для нього [Олекси] – то все кровопивці, кукути, жмикрути хутірські, гнойоїди...* [Гончар, 7: 379]; *А тепер у майстерні одразу з'явився якийсь ніби кислий базарний припах, – чи не з собою принесло його оце рило, оце немите решето, що шкірилося до*

Ягнича своїми щербатими? Ну й тин! [Гончар, б: 47], *собори душ, квіти людяності, літо смагляве, дуелі духу, жорна оточення, змії егоїзму* та ін. В останніх прикладах наявне тропеїчне емотивно-оцінне осмислення семантики узуально-нейтральних лексем, залучення їх до процесу okazіональної номінації і формування на їхній основі нових (контекстуально зумовлених) експресивних значень. Незвична референтна співвіднесеність, сформована на винятково суб'єктивному світобаченні й мовомисленні, стала джерелом збагачення адгерентно-експресивного фонду художньої мови Олеся Гончара.

Отже, в ідіолекті Олеся Гончара функціонально-семантична категорія експресивності репрезентована денотативно-конотативним, конотативним та образно-конотативним типами лексичної експресивності. У складі експресивів із образно-конотативним типом лексичної експресивності виявлено три групи: 1) okazіональні слова; 2) лексичні одиниці з актуалізованими в контексті узуальними емотивно-оцінними значеннєвими планами; 3) метафоризовані (семантично похідні) лексичні одиниці, що постали центрами індивідуально-авторських тропеїчних структур. В ідіолекті Олеся Гончара домінують лексичні одиниці з конотативним та образно-конотативним типами експресивності.

Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М.: Искусство, 1979. – 424 с.

Бойко Н. І. Українська експресивна лексика: семантичний, лексикографічний і функціональний аспекти: [монографія] / Н. І. Бойко: [відп. ред. А. П. Грищенко]. – Ніжин: Видавництво «Аспект–Поліграф», 2005. – 552 с.

Гончар Олесь. Твори: У 7 т. / Олесь Гончар – К.: Дніпро, 1987–1988. – Т. 1. – 1987. – 550 с.; Т. 2. – 1987. – 717 с.; Т. 3. – 1987. – 559 с.; Т. 4. – 1987. – 589 с.; Т. 5. – 1988. – 487 с.; Т. 6. – 1988. – 703 с.; Т. 7. – 1988. – 656 с.

Грищенко П. Ідіолект і текст / Павло Грищенко // Лінгвостилістика: об'єкт – стиль, мета – оцінка: [Зб. наук. праць, присвячен. 70-річчю від дня народження професора С. Я. Єрмоленко]. – К., 2007. – С. 16–43.

Єрмоленко С. Я. Експресивність // Українська мова. Енциклопедія / Редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. – 3-є вид., зі змінами і доп. – К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана. – 2007. – С. 175–176.

Єрмоленко С. Я. «Є в письменницькій майстерності свої особливості» (роздуми про мовостиль Олеся Гончара) / С. Я. Єрмоленко, Н. М. Сологуб, О. В. Ожигова // Рідний край. – 2008. – № 1. – С. 103–118.

Єрмоленко С. Я. Лінгвостилістика : основні поняття, напрями й методи дослідження / С. Я. Єрмоленко // Мовознавство. – 2005. – № 3–4. – С. 112–125.

REFERENCES

Bakhtin, M. M. (1979). *Aesthetics of verbal creativity*. Moscow: Art (in Russ.)

Boiko, N. I. (2005). *Ukrainian expressive vocabulary: semantic, lexicographic and functional aspects*: [op. Ed. A. P. Hryshenko]. Nizhyn: Aspect-Polihraf (in Ukr.)

Honchar, Oles (1987–1988). *Works in 7 volumes*. Kyiv: Dnipro (in Ukr.)

Hrytsenko, P. (2007). *Idiolect and text. Linhostolitics: object – style, purpose – assessment*: [Coll. sciences works devoted to. 70 th anniversary of birthday. prof. S. Ya. Yermolenko]. Kyiv (in Ukr.)

Yermolenko, S. Ya. (2005). *Linhostolitics: basic concepts, directions and methods of research*. Linguistics, 3–4, 112–125 (in Ukr.)

Yermolenko, S. Ya. (2007). *Expressiveness*. Ukrainian language. Encyclopedia Ed.: V. M. Rusanivskyi, O. O. Taranenko (co chairmen), M. P. Ziabliuk and others. 3 rd edition., With changes and additional. Kyiv: «Uk.entsykl.» Named after them. MP It is desirable (in Ukr.)

Yermolenko, S. Ya., Solohub, N. M., Ozhyhova, O. V. (2008). *“There are some peculiarities in the writer’s skill” (reflections on Oles Honchar’s lyricism)*. Native land, 1, 103–118 (in Ukr.)

Статтю отримано 07.02.2018.

Nadiia Boiko

TYPES OF LEXICAL EXPRESSIVES IN THE IDIOLECT OF OLES HONCHAR

Lexical expressive means function actively in the literary texts of Oles Honchar. The semantic structures of the expressive lexical units are marked by the spiritual-aesthetic, emotional-estimation and a number of other diverse basic intentions of the speakers. In the semantics of expressive lexical units, the fragments of the external world, the medium in which the addressee and the sender are located, and the inner world, are objectified by the potential expressiveness of the linguistic units.

The study of types of lexical expressions in the literary texts of the writer was carried out with the support of a number of methodological principles, taking into account the expediency and importance of using four approaches – semantic, pragmatic, stylistic and functional. The basic foundations of expressiveness of a particular lexical unit are the components of its semantic structure – macrocomponents that objectify emotional and axiological semantic plans and serve as stimuli of reaction to external or internal influences, sensory manifestations of communicants. The semantic structure of lexical expressiveness is a peculiar model, which consists of macrocomponents and components (seven).

In the idiolect of Oles Honchar, the active functioning of the two classes of expressions – with the inertial and adherent types of expressivity – was revealed. The first class represents the generic expressive nouns, adjectives, and verbs with the dominant semantic 'intensity'. The adherent type of expressiveness of lexical units is due to their contextual conditions, the influence of the semantics of other neighboring units.

It was established that in the ideology of Oles Honchar, the functional-semantic category of expressiveness is represented by denotative-connotative, connotative, and figuratively-connotative types of lexical expressions. In the composition of expressions with the figurative-connotative type of lexical expressiveness, three groups are distinguished: 1) occasional words; 2) lexical

units with actualized in the context of the visual and emotional sensory plans; 3) metaphorized (semantically derivative) lexical units that emerged as the centers of individual author's tropical structures. It is revealed that lexical units with connotative and figuratively-connotative types of expressiveness dominate in the idiolect of Oles Honchar.

УДК 811.161.2'38+821.161.2'06-32Гончар.08

Ніна Данилюк

МОВНОСТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ЛІРИЗМУ В НОВЕЛАХ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

Стаття присвячена аналізу мовностилістичних засобів ліризму в новелах О. Гончара. З'ясовано, що ліризм та психологічна напруга досягнуті насамперед за допомогою таких мовностилістичних засобів: майстерно виписаних мовних образів людей і картин природи, художніх епітетів, влучних порівнянь, метафор-персоніфікацій, перифраз, новотворів, традиційних та оновлених фразеологізмів, авторських афоризмів, схвильованих монологів та діалогів, різноманітних повторів, нанизаних однорідних членів речення, ритмізованих синтаксичних конструкцій тощо, які формують естетичний ідеал літературної мови.

Ключові слова: мовностилістичні засоби ліризму, мовний образ людини, мовна картина природи, епітет, порівняння, метафора-персоніфікація, перифраза, новотвір, фразеологізм, афоризм, монолог, діалог, повтор, ритмізація, синтаксична конструкція.

The article deals with the studies of the lingvo stylistic means of lyricism in the novels by O. Honchar. Lyricism as a stylistic feature of poetic as well as prosaic works by the writer is realized through the esthetic perception of the reality, by the emotional experience of events and phenomena that are reflected in the lingvostylistic means as: artistic epithets, close resemblance, metaphorical personifications, paraphrases, traditional and updated phraseological units, author's aphorisms, thrilled monologues and dialogues, different types of repetitions, homogenous parts of the sentence, rhythmic syntactic constructions, etc. that form the aesthetic ideal language of literature.